

Obsah

Úvod	7
Listiny z archívu rodu Očkajovcov v zbierke stredovekých listín Maďarského národného archívu v Budapešti	9
Dejiny rodu Očkajovcov v stredoveku	18
Rod Lövä z *Lučenca-Dubovian	43
Dubovany a ich vlastníci do konca stredoveku	75
Literatúra a edície prameňov	85
Listiny	95
Vecný, menný a miestny register	363
Obrazová príloha	420
Summa	426

Úvod

V predkladanom novom dieli edičného radu monografií „Fontes rerum Slovacarum“, ktorý vydáva Katedra histórie FF TU v Trnave s cieľom sprístupňovať archívne pramene k slovenským dejinám, publikujeme stredoveké písomné pramene z archívu ďalšieho šľachtického rodu pôsobiaceho na území Slovenska: rodiny Očkajovcov. Šľachtici z Očkova, dediny na strednom Považí, boli rodom slovenského pôvodu. Po ich niekdajšej prítomnosti v Očkove sa, žiaľ, dodnes nezachovala takmer žiadna stopa. V stredoveku patrili medzi drobnú šľachtu, ktorej členovia pôsobili ako familiári iných aristokratických rodov. Na vyššie priečky spoločenského rebríčka sa vyšvihli až v období novoveku, keď dosiahli dokonca barónsky titul. Známe sú viaceré osobnosti tohto rodu, ktoré v minulosti zastávali významné posty nielen v stoličnej samospráve Nitrianskej župy. Napríklad Gašpar Očkaj, hlavný kapitán Bratislavského hradu (+ 1628) stojaci na čele insurekcie Nitrianskej župy v boji proti povstaleckým vojskám Gabriela Betlena, ďalej generálmajor Jozef Očkaj (1740-1805), veliaci oddielom rakúskej armády v bojoch proti napoleonským vojskám alebo jeho syn, známy zberateľ umenia, numizmatik a prírodovedec-entomológ, František Očkaj (1775- 1851), či filozoficky vzdelaný košický biskup Anton Očkaj (1839-1848). Zo všetkých Očkajovcov je však akiste najslávnejší vojenský dobrodruh, známy kurucký generál v povstaní Františka II. Rákociho, Ladislav Očkaj, ktorého za jeho zradu a prebehnutie do cisárskeho tábora kuruci popravili v Nových Zámkoch v roku 1710. Okrem svojho rodového majetku v Očkove rodina nadobudla neskôr viaceré akvizície, ktoré ju dostali aj na iné miesta Uhorského kráľovstva, mimo Slovenska.

V archíve Očkajovcov sa zachovalo viacero zaujímavých dokladov k dejinám juhozápadného Slovenska v období stredoveku a to nielen k dejinám tohto rodu. Dostalo sa sem viacero listín šľachtických rodov z Rišňoviec, Šurianok, Visolají a Žabokriek. Predovšetkým však listiny rodiny Löwó, teda Strelcov z *Lučenca-Dubovian. Po ich vymretí po meči v prvej polovici 15. storočia totiž do rúk Očkajovcov pripadli listiny na ich majetky, keďže práve v tom čase sa aj oni dostali do vlastníctva časti Dubovian. Podobne aj majetky ostatných spomínaných rodov, s ktorými boli Očkajovci nejakým spôsobom spríbuznení. V diele „Archivum familiae Očkaj“ sme publikovali edíciu stredovekých listín z archívu rodu Očkajovcov uloženého v Maďarskom národnom archíve v Budapešti a venovali sme sa pôvodu a najstaršej histórii tohto šľachtického rodu ako aj rodu Strelcov z *Lučenca. Podotýkame však, že stredoveké listiny z očkajovského archívu sa stali v roku 1945 obeťou požiaru, a len vďaka tomu, že tesne predtým sa

z nich vyhotovili fotokópie, ktoré sú súčasťou zbierky stredovekých listín Maďarského národného archívu, máme možnosť získať informácie o najstarších dejinách tohto šľachtického rodu.

Autor

Listiny z archívu rodu Očkajovcov v zbierke stredovekých listín Maďarského národného archívu v Budapešti

Archívny materiál z archívu rodiny Očkajovcov (Ocskay család levéltára) sa v roku 1911 dostal do starostlivosti Maďarského národného múzea v Budapešti (Magyar Nemzeti Múzeum, MNM, prírastkové číslo 1911:1), odkiaľ prešiel do úschovy vtedajšieho Maďarského krajinského archívu (Magyar Országos Levéltár, MOL). Išlo o materiál z rokov 1257-1852 o rozsahu 2,10 bm. Ďalšie písomnosti tohto rodu sa dostali do archívu MNM medzi rokmi 1934-1944. Boli uložené takisto v MOL. Išlo o písomnosti z 13.-19. storočia v rozsahu 3606 kusov (č. súboru 442/1935).¹ Z nich sa neskôr, v časoch druhej svetovej vojny, vyhotovili fotokópie. Žiaľ, oba fondy boli na konci vojny zničené. V januári 1945 totiž Maďarský krajinský archív, presnejšie jeho budova na Bécsi kapu tér, na Budínskom hrade, utrpela veľké straty. V dôsledku vojenských udalostí druhej svetovej vojny a následného požiaru v jednom z krídel archívnej budovy bola zničená aj zbierka písomností rodu Očkajovcov.²

V suteréne západného krídla budovy MOL bolo kedysi uložených 754 škatúl s listinami z predmoháčskeho obdobia. Našťastie, akoby prozreteľne, sa zo stredovekých listín pochádzajúcich z archívov menších šľachtických rodov urobili fotografie na filmový materiál. Samotné listiny však, keďže neboli osobitne vyčlenené, padli za obeť plameňom spolu s materiálom po roku 1526. Ako nešťastné sa ukázalo rozhodnutie nemeckého vojenského velenia zriadiť v suteréne západného traktu archívu vojenskú nemocnicu. Teda práve na mieste, kde boli uchovávané aj archívne materiály. Budova archívu sa tak stala cieľom ostreľovania. Dňa 25. januára materiál z archívu Múzea padol za obeť požiaru, ktorý sa rozpútal v budove po zásahu granátom na 3. poschodí.³ Takto sa zničilo 35 archívnych fondov s 1138 listinami. Filmy zo zničených listín sa po roku 1945 dali zväčšiť a umiestnili sa do predmoháčskej zbierky listín pod číslami

¹ BAKÁCS, István: A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltáranak története az Országos Levéltár keretében 1934-1945. In: *Levéltári Közlemények*, 43, 1972, 1, s. 72, 79.

² Zničené boli archívne písomnosti (rodové, archívy spolkov a inštitúcií) Maďarského Národného Múzea, ktoré boli od roku 1926 uložené v krajinskom archíve. Okrem Očkajovských písomností boli zničené aj písomnosti gemerskej vetvy rodu Abaffy (3,10 bm), ďalej Bošániovcov (0,28 bm, zo 16. storočia), rodu Jazernický (3,78 bm, z rokov 1550-1880), Rakovský (1973 kusov, zo 14.-20. storočia). BAKÁCS, A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltáranak története, s. 68, 69, 71, 73. Ďalšie škody utrpel archív aj v roku 1956, počas ľudového povstania v Maďarsku proti sovietskej okupácii krajiny.

³ JÁNOSSY, Dénes: Budapest ostroma és az Országos Levéltár, In: *Levéltári Közlemények*, 24, 1946, s. 5.

94 899 – 96 036.⁴ Namiesto originálov nám tak zostali len zmienené fotokópie, ktoré sú, žiaľ, pomerne zlej kvality.

Okrem stredovekých listín sa v Maďarskom národnom archíve uchovávajú aj ďalšie písomnosti rodu, ktoré sa sem dostali v roku 1959 prevzatím z rukopisnej zbierky krajinskej Széchényiho knižnice. Zahrňujú obdobie rokov 1560-1818.⁵ Ide o písomnosti rodiny Očkajovcov v rozsahu 0,06 bm (1 csomó). Sú evidované pod označením P1000. Nachádzajú sa tu osobné a majetkové písomnosti rodu týkajúce sa majetkov v Nitrianskej, Bratislavskej a Mošonskej župe (Gáta, Lehota, Voderady), genealógie, ale aj písomnosti cudzích rodov. Vecne sa fond delí na 20 položiek, v ktorých sú písomnosti zoradené chronologicky. ⁶ Súčasťou krajinského archívu sa stala aj pozostalosť košického biskupa Antona Očkaja. Patrí do E sekcie Magyar kincstári levéltárak (E 696) a jeho časti Királyi jogügyszegatosági levéltár (E 891).⁷ Niektoré písomnosti rodiny Očkajovcov získal krajinský archív aj v neskoršom období. Tvoria súčasť tzv. P sekcie krajinského archívu.⁸

Našťastie, nie všetky archívne materiály sa presunuli do Budapešti. Pomerne rozsiahly novoveký písomný materiál tejto rodiny je dodnes uchovávaný v Štátnom archíve v Nitre. Archívny fond rodu Očkaj z Malanty má rozsah 10 bm (80 archívnych škatúľ).⁹ Osobné písomnosti Štefana Očkaja zasa uchováva archív v rumunskom meste Huňad.¹⁰ Zo stredovekej časti očkajovského archívu bolo dosiaľ publikovaných v existujúcich listinných edíciách 92 listín,¹¹ čo nie je zanedbateľný počet. Pravda, ide zväčša o (maďarské) registry. Nielen preto sme sa rozhodli ich touto formou sprístupniť bádateľskej

⁴ BORSA, Iván: A Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Levéltára. In: *Levéltári Közlemények*, 40, 1969, s. 315.

⁵ Tri stredoveké listiny boli z neho vyčlenené a zaradené do predmoháčskej zbierky stredovekých listín: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Budapest. Diplomatikai Levéltár (DL) 104 836 – 104 838.

⁶ EMBER, Győző: *A Magyar Országos Levéltár fondjainak és állagának jegyzéke II. kötet P-Z szekciók*. Budapest 1974, s. 64. BUZÁSI, János: *A Magyar Országos Levéltár fondjainak és állagának jegyzéke I. kötet I-III osztály*. Budapest 1996, s. 177. BAKÁCS, István: *Kisebb családi és személyi fondok 3 kötet: 650-1560 alaptörzsszámok: Repertórium. Levéltári leltárak 53*. Budapest 1971, s. 179-180.

⁷ E 597 Ocskay Antal irathagyatéka. Písomnosti z rokov 1424-1848 v rozsahu 0,55 bm. BUZÁSI, A *Magyar Országos Levéltár fondjainak és állagának jegyzéke*, s. 68. Fond sa delí na registrované a neregistrované písomnosti. Registrované písomnosti možno bádať prostredníctvom zachovaných elenchov na konci fondu. Neregistrované písomnosti sa delia na 15 vecných celkov.

⁸ P 1000. Ocskay család iratai. Písomnosti z roku 1753 s rozsahom 0,001 bm (akvizícia z roku 2004).

⁹ Ide zväčša o písomnosti od 16. storočia vyššie. Písomný materiál je prístupný bádateľom formou základného inventárneho súpisu. K Očkajovcom sú v ŠA v Nitre pramene aj vo fonde Uzovič z Kyneku (škafuľa 57, listiny), ďalej vo fonde Bodó zo Slačian, Botka z Vozokán, Tarnóci z Dolných Leloviec či vo fonde Župa Nitrianska I. (Nob. Očkai), fasc. IX, nr. 613. V Slovenskom národnom archíve v Bratislave sú k Očkajovcom údaje v autentickom protokole Nitrianskej kapituly (nr. 47, 56). KERESTEŠ Peter – ČISÁRIK Ladislav: *Lexikón erbov šlachty na Slovensku IV. Nitrianska stolica. Šlachta Nitrianskej stolice podľa súpisov z rokov 1600 a 1606*. Bratislava: Hajko & Hajková, 2010, s. 293.

¹⁰ Fondul familial Ocskay Ștefan (1647-1948). Písomnosti tohto osobného fondu sú radené chronologicky a tematicky sú rôznorodé. Odzrkadľujú nielen život a aktivitu tejto osobnosti očkajovského rodu, ale aj neskorších nasledovníkov. FILOFTEIA, Rînziș: *Arhive personale și familiale. Vol II*. București 2002, s. 272-273.

¹¹ Formou edície bolo vydaných 12 listín a formou registru 80 listín. Zväčša ide o maďarské edície radu Anjou-kori oklevéltár a Zsigmond-kori oklevéltár.

verejnosti. Listiny očkajovského archívu totiž prinášajú zaujímavé informácie k stredovekým dejinám juhozápadného Slovenska.

Stredoveký archív rodu Očkajovcov obsahoval až 284 jednotiek,¹² či už zachovaných v origináli (264) alebo v nejakej forme odpisu.¹³ Keďže 34 z nich sú tranzumptami,¹⁴ ktoré v sebe obsahujú vložené texty iných listín (týchto tzv. inzertov je 38),¹⁵ počet listín sa tým rozšíril na číslo 298. Okrem toho však k nim treba prirátat aj 5 listín zachovaných v obsahovom výťahu. Pre úplnosť ešte musíme pripojiť listiny zachované len v jednoduchom, teda neoverenom odpise (1 stredoveký neoverený, 10 novoveké neoverené odpisy), takže nám nakoniec vyjde, že v archíve Očkajovcov sa nachádzalo celkovo až 313 diplomatických jednotiek, ktoré publikujeme v tejto edícii.

Navyše, treba povedať, že z viacerých jednotiek (listín) očkajovského archívu sa vyhotovili odpisy (16 jednoduchých odpisov, 2 novoveké overené odpisy), ktoré sa uchovávali v tom istom archíve. Niektoré listiny zachované v tomto archíve len v odpise, majú svoje originály v iných rodových alebo inštitucionálnych fondoch.¹⁶ Do našej edície sme v rámci konkordancie doplnili aj odpisy listín, ktoré boli pôvodne uložené v iných fondoch. Zväčša išlo o fondy Maďarského národného archívu (Sándor-Metternich, Batányi-Ilešházy, Eszterházy atď.). Do edície sme pre úplnosť zaradili ako dodatok aj listiny z očkajovského fondu v Štátnom archíve v Nitre. Ani jedna z nich však nie je originálom.

Ako sme už povedali, skúmané stredoveké listiny z očkajovského archívu sa dodnes nezachovali, keďže boli zničené požiarom koncom druhej svetovej vojny. Zachovali sa z nich len čiernobiele fotokópie vyhotovené ešte počas vojny v dosť zlej kvalite, takže ich čítanie so sebou prinášalo mnohé problémy a úskalia, ktoré sa nie vždy podarilo spoľahlivo prekonať (napr. pasáže s presvitajúcim tmavým voskom pečate na chrbte listiny sa javili ako čierna machuľa). Odhliadnuc od toho, že už pred fotografovaním boli mnohé listiny veľmi poškodené (roztrhané na zhyboch, chýbajúce časti). Okrem toho, nie všetky jednotky majú odfotené aj chrbty listín. Fotografi zrejme odfoťili len tie, kde našli (dôležitejšie) písárske poznámky.¹⁷ Stratila sa tak možnosť skontrolovať spôsob spečatenia alebo typ pečate. V niektorých prípadoch však zostal neznámy aj adresát listiny (listu).¹⁸ Väčšina listín uložených na tomto mieste sa týka územia Slovenska, nezanedbateľný počet listín sa však vzťahuje aj na lokality ležiace mimo nášho teritória.

¹² Presnejšie povedané, ide o 281 listinných jednotiek alebo ich fotografií: DL 94 398, 95 230-95 509. Chýba č. 95 398. V období po druhej svetovej vojne však pribudli ešte tri ďalšie jednotky DL 104 836-104 838. Tie, na rozdiel od ostatných listín, ktoré sa stali obeťami požiaru, sa zachovali v origináli a nielen vo forme čiernobielej fotografie. V porovnaní so stredovekými listinami z archívu rodov Motešickovcov (220) a Majténiovcov (192) je to najväčší počet listinných jednotiek.

¹³ V tomto prípade hovoríme vlastne len o fotografiách originálu, keďže vlastné originály počas vojny zhoreli.

¹⁴ Pozri listiny č. 2, 11, 17, 62, 72, 86, 87, 92, 104, 106, 116, 125, 128, 141, 153, 158, 160, 164, 167, 171, 182, 183, 200, 203, 217, 221, 223, 228, 232, 245, 264, 294, 300 a 305 v tejto edícii.

¹⁵ Pozri listiny č. 1, 10, 15, 22, 36, 60, 71, 82, 85, 91, 102, 103, 115, 124, 127, 133, 139, 152, 157, 159, 162, 166, 173, 181, 189, 203, 216, 222, 227, 231, 244, 259, 262, 288, 289, 292, 293 a 309 v tejto edícii.

¹⁶ Pozri listiny č. 19, 151, 220 a 221 v tejto edícii.

¹⁷ Ide o listiny č. 128, 163, 164, 192, 197, 209, 210, 213, 223, 228, 229, 234, 247, 294 s 306 v tejto edícii.

¹⁸ List čachtického kastelána Mikuláša z rokov 1375-1380 prikazujúci neobťažovať poddaného pri sťahovaní sa na majetok Čachtického hradu. Pozri listinu č. 67 v tejto edícii.